

*...иногда получившие в шестом, или
 началось как будто, ты, сама
 ...и разговариваем с вами
 ...получают
 ...и разговариваем с вами
 ...получают*

Нюр

5

2018

Нальчик шахарны 19-чу орта школу Совет Союзну Жигити
 БАЙСОЛТАНПАНЫ Алимни атын жүрютеди

ISSN 0207 - 6543

6+

ЖАШИЛКЪАНАТ ЖАЗ БАШЫ

Ма энтта жашилкъанат жаз башы келди. Байрамлары бла, байракълары бла. Хорлам белгиси бла. Хар жылдан келиучюсю кибик, келди. Бетле-ни жарыта, жүреклени жылыта...

9-чу Май – Ата журтубузну жарыкъ байрамыды. Сау төрт жылны баргъан къанлы уруш ол кюн бизге Хорлам бла бошалгъанды. Ата Журтубуз, къыралыбызда жашагъан битеу халкъла, аланы уланлары, къызлары, атала, анала битеу дунияны палахдан къутхаргъанларына белгиди 9-чу Май кюню!

Бизни халкъыбызны уланлары атларын уллу махтау бла айтдыргъандыла. Урушну биринчи жылларында окъуна Шимал Кавказны келечилерини санында биринчи болуп Геройлукъну **Байсолтанланы Алим** алгъанды. Ызы бла уа **Уммайланы Мухажир**.

Халкъыбыз кечгюнчюлюк сынагъаныны хатасындан урушда батырча сермешген, **СОВЕТ СОЮЗНУ ЖИГИТИ** деген сыйлы атха кёргюзтюлген уланларыбызгъа ол ат берилмей къалгъанды. Болсада, бир-эки къырал башчыны зараны бла алагъа ол Сыйлы Ат берилмей къалгъан эсе да, Жигитлик

не заманда да – Жигитликди. Алай болгъанлай да къаллыкъды. Ол Сыйлы Атны алагъа халкъ кеси бергенди. Атлары халкъыбыз бла, Ата журтубуз бла бирге байланганлай ёмюрге къаллыкъдыла.

СОВЕТ СОЮЗНУ ЖИГИТИ деген атха кёргюзтюлюп, кечгюнчю халкъны уланлары болгъанлары ючюн, ол ат берилмей къалгъанла:

*Бабаланы Магомет,
Гогуйланы Ханафий,
Даутланы Махти,
Залийханланы Магомет,
Зокаланы Къонакъбий,
Къадырланы Мухажир,
Къудайланы Шамшюдюн,
Кючмезланы Абдулла,
Кючюкланы Магомет,
Макъытланы Магомет,
Насталаны Хажибекир,
Османланы Дадаш,
Теммоланы Юсюп,*

эки кере кёргюзтюлгенди.

*Уяналаны Рамазан,
Черкесланы Сарыбий,
Элсюерланы Кёккёз,
Этезланы Зекерия.*

САБАНЧЫЛАНЫ Арипа

БАЛТИЙ ТЕНГИЗНИ ИЛЯЧИНИ

Нальчик шахарны 19-чу школу Совет Союзу Жигити деген атха биринчи тийишли болгъан Байсолтанланы Алимни атын жюрютеди.

Школну аллында тюз Алимни самолётуча самолёт барды. Эшикден кирген жерде уа Байсолтан улуну эсгертмеси сюеледи. Аны кесин да Къырымшамханланы Хамзат ишлегенди. Уллу Хорламны 35-жыллыгына школну окъуучулары – сизнича къызла бла жашла ишлеп, аны хакъына салдырылганды деп жазылады эсгертмени къангасында.

Самолёт а 1967 жылдан бери сюеледи школну аллында. Аны Ессентуки шахарны авиаклубу саугъалагъан эди нальчикчилеге. Бизден сора быллай самолёту болгъан школ бир жерде да жокъду. Уллу Ата журт урушну кезиунде Байсолтан улу 45 хауа сермешде 19 фашист самолётну агъызганды.

Ахыр кере кёкге ол блокадалы Ленинградха элтген «Жашауну жолун» къоруулай кетюрюлген эди. Ол заманда Алимге жаланда 24 жыл бола эди. Не медет, бу жигитни ахыр сермешиболду.

Кёпле школну аллында самолётну макет сунуп да тургъандыла.

Былтыр, «Эльбрусоидни» башламчылыгы бла, «S7» авиакомпания уллу машинала бла келип, самолётну жангыртыргъа алып кетген эдиле. Аны къанатларын теше туруп, компанияны конструктору уллу сейирге къалгъан эди. Бу самолётну мотору окъуна жериндеди. Биз кесибиз умут этгенибизча болалсакъ, республикагъа, сабийлеге багъасы болмагъанча саугъады бу деп. Самолётну машинагъа салып, элтип башлагъанларында, кёз жашланы тыялмагъан эдик бары алайда сюелгенле. Къалай болур, тап эталырламы деп да сагъышлана.

Кёп болмагъанлай а «Эльбрусоидни» Нальчикде филиалыны таматасы Аналаны Марат къууанч хапар айтады, самолёт жаппа-жангы болгъанча, жымжым жылтырай, жерине къайытды деп. Ол бизге уллу байлыкъды. Нальчик шахарны бек жашил орамы, бу уллу окъуу мекам да Байсолтанланы Алимни атын жюрютедиле. Сабийле, алайдан ётерге тюшсе, самолётха къарап, Алимни атын айта туругъуз.

СЮЙЮНЧЛАНЫ Арина

БРЕСТ КЪАЛАНЫ ЖИГИТЛЕРИ

...1941 жыл, июнь айны 22-чи кюнү. Эрттен шошлукну ауур топланы атылуулары бузады. Самолётла гюрюлдейдиле. Бомбала чачыладыла. Тийрени от алады. Гитлерчи фашистле Брест къаланы терк окъуна алып къояргъа умут этген эдиле. Алай къорууланган къала аланы алларында къурч къаяча сюелгенди. Аны алай къаты къоруулагъанла уа совет аскерчиле болгъандыла.

Аладан бири **Байзуллаланы Темиркъан** болгъанды. Брестчи жашчыкълагъа, къызчыкълагъа ол Кавказыны, Минги тауну юслеринден сейир хапарла айтып тургъанды. Уруш башланып, фашистле къалагъа жууукълашханда уа, Темиркъан бек алгъа сабийлени къутхарыр къайгыгъа киргенди... Брест къалада жигитча ёлген Байзуллаланы Темиркъанны аты анда жоюлгъанлагъа аталгъан эсгертмеге алтын харфла бла жазылгъанды.

Жаппулананы Тахир да Брест къалада къазауат этгенди. Ол къызыл

аскерчини хунерине, тирилигине кёпле эс бургъандыла. Тюз да уруш башланганлай, ол биринчиле бла бирге сермешге киргенди.

Жаппулананы Тахир кеси къуллукъ этген 125-чи жаяу аскер полкнуну миномётчусу болгъанды. Къалагъа ычхынган немислилени артха сюрген жашладан эди Тахир. Фашистле, кёп болуп, экинчи кере чапханда уа, Тахир, жунчуп къалмай, аскер бёлюмнуну байрагъын къутхаргъанды.

Унутулмазлыкъ жигитлик этип, Жаппулананы Тахир 1941 жылда 23-чю июньда Брест къалада ёлгенди. Брестни музейинде бюгюн да аны сураты сакъланады.

Брест къаланы къоруулай жан берген къарындашларыбызны – Байзуллаланы Темиркъанны бла Жаппулананы Тахирни атларын биз уллу хурмет бла эсгеребиз. Аланы жигитликлери бла ёхтемленебиз.

ЭТЕЗЛАНЫ Бахаутдин

НАРТ ТИЛИБИЗ

Бизни миллет болмаса, бурундан кьалгъан терен магъаналы акъыл сёзлеге НАРТ СЁЗЛЕ деп Кавказда бир халкъ да айтмайды. Аллай зат ала-ны биринде да жокъду. Болмагъанды. Жаланда Къарачай-Малкъар халкъда жюрюйдю НАРТ СЁЗ деген ат. Нартла не тилде, къалай сёлешгенлерин, дунялыкъдан, жашаудан да не сагъышлары болгъанын, къалай жашаргъа не этерге керегин да биз ол сёзледен билебиз. Нарт жорукъда, ариу адетде тутарыкъ эс-акъыл хазнабыз НАРТ СЁЗ-ЛЕРИБИЗДИЛЕ. Айхайда, ала Нартны назмучу жюрегинде сюзюлгенден сакълангандыла анча ёмюрню.

Да, къарайыкъ...

АХШЫ БЛА АМАНЫ ЮСЮНДЕН НЕ АЙТАДЫЛА НАРТЛА

Ахшы болсанг, атынг чыгъар,
Аман болсанг, жанынг чыгъар.

Ахшы башын сылатыр,
Аман жанын кыйнатыр.

Ахшы жолдаш муратха жетдирир,
Аман жолдаш уятха жетдирир.

Ахшыгъа айтсанг – ангылар,
Аманнга айтсанг – тынгылар.

Ахшы къыз – жагъадагъы къундуз,
Ахшы жаш – кёкдеги жулдуз.

**БЁЗЮЛАНЫ Асият
хазырлагъанды**

МАЛКЪАР ТИЛДЕ АХЛУ-ЖУУУКЪ АТЛА

Ата, ана, къарындаш, эгеч дегенча аллай ахлу-жууукъ атла хар тилде да бек эски сёзлеге саналадыла. Аны себепли ала башха тилледен хазна алынмайдыла. Малкъар тилде аллай атладан жаланда **сабий** деген сёз араб тилден келгенди. Аны да малкъар тилни кесини **бала** деген эски сёзю бла алышындырырга болады.

Ата деген сёз тюрк тилдеде да ол магъанада жюрюйдю. Атасыны атасы деген магъанада **аппа** деген сёз а бизде болмаса айтылмайды. Башха тюрк тилдеде ол сёз асламында **апа** деген формада айтылып, тамата эгеч неда ана деген магъанада жюрютюледди.

Ана деген сёз да биздеча магъанада хазна къалмай тюрк тиллени барысында да барды. Алимле айтханнга кёре, эртте заманлада адамла асыры къарангыдан, хар не затны да анасы болган суннгандыла. Малкъар, татар, ногъай, къумукъ тилдеде **юй анасы, суу анасы** деген сёзле да ол заманладан къалгъандыла.

Къарындаш деп башха тюрк тилдеде къарындашха да, кичи эгечге да айтадыла. Алтайлылада бла бир къауум башха халкълада ол сёз кичи къарындашны атыды.

Эгеч деген сёзню уа къайдан чыкъгъаны белгисизди. Алай малкъар тилде ол тамата, кичи эгечни да бир кибик аты эсе, узбек, уйгур тилдеде – тамата эгечни, къумукъ тилде уа – ананы неда атаны эгечини атыды.

Киеу деп биз къызыбызны эрине да, эгечибызны эрине да айтабыз.

Келин деген сёз да алайды. Биз **келин** деп жашыбызны къатынына да, къарындашларыбызны къатынларына да айтабыз. **Келин** деген сёз **келген** деген сёзден къуралгъаннга саналады.

Малкъар тилде дагъыда кичи къайын къыз деген магъанада **балдыз**, къайын къызны эри деген магъанада **бажа** деген сёзле бардыла. Бусагъатда **агъа, баба, бажа, апсын, балдыз** деген сёзле да эски сёзлеча эшитилип башлагъандыла.

ОТАРЛАНЫ Исмайыл

ОТАРЛАНЫ Керим

БЁРЮКЪУЛАКЪ

Бизде барды бир кьонакъ -
Кёсежух, бёрюкъулакъ.
Къарангыда кёзлери -
Кёк жилтинле кеслери.

Тырнакълары - ыргъакъла,
Кери тюртсенг - тырнакълар,
Къолларынгы сыдырыр,
От кюйдюрген сундурур.

Къарап турсанг сен анга,
Ушатмазса асланнга.
Тюйюлдю ол ягуар,
Аллай ариу жаныуар!

Тону - жумушакъ, талгъыр,
Ит юрсе - жунчуп къалыр.
Хатасыз чыпчыкъланы
Юркютюу - иши аны.

Алагъа жууукълаша,
Марлап башласа таша,
Къапланнга ушайды ол,
Арбазны барса да жол.

сур. Р. Царионованыды

БАГЪАЛЫ САБИЙЛЕ!

Хар сёз да бир затны билдиреди да. Андан хапарыгъыз барды. «**Мен**» деген – мени, «**сен**» деген – сени, «**ол**» деген да бир башха адамны неда бир башха затны билдиреди.

Мен... Сен... Ол... Биз...

Сиз... Ала...

Къарачы, бу гитче сёзчюкле ненча адамны, **ненча затны** сыйындырдыла ичлерине! Сау адам улун! Саулай да дунияны!

Хар сёзню да ичинде магъана жатады. **МЕН** деген сёзню магъанасы – мени атым, сыфатым, ишим, сагъышым, кылыгъым, халым... **СЕН** деген да – тюз алай: сени атынг, сыфатынг, ишинг, сагъышынг...

Сёз ючюн: «Сен не тукъум адамса?» дейдиле да. Ма ол **СЕН** дегеннге сыйынадыла ол мен айтхан, айтмагъан затла да.

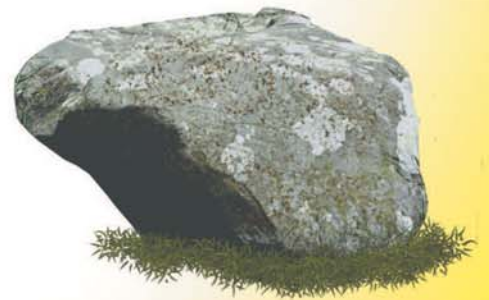
Дагъыда былай айтайым: юлгюге, таш дегенни магъанасы – къаты, ауур, чыдамлы, ёмюрлюк... – аллай белгилери барды. Хар сёз да алайды. Магъана жюгю болмагъан сёз жокъду.

Адам, сёзлени билмесе, сёлешаллыкъ да туююлдю. Сагъыш окъуна эталмаз. Не къадар кёп сёз билсенг, о къадар эркин жюзаллыкъса Сёз тенгизинде, о къадар бийик учаллыкъса умут кёгюнде. О къадар терен кираллыкъса оюм тенгизине. Айтырынг аллай бир женгил, тынч да кёрюнюр.

Сиз бир-бир сёзлени магъаналарын кёзюгюз бла кёрюп ангылар ючюн, ала эсигизге жазылып да къалырла деген муратда, «НЮР» журнал энчи сёзлюк басмалап башларгъа дейди. Ол **САБИЙ СЁЗЛЮК** сурат халда, назму маталлы басмаланырыкъды. Сиз а, жаратханыгъызны, жаратмагъаныгъызны билдирисиз. Биз да андан оюм этербиз. **Хайт дегиз!**

Бу бөрюдү,
Бу – тюкю.
Бу териди,
Бу – юкю.
Бу уа ташды,
Бу – къяя.
Бу агъачды,
Бу – къала.

Бу бетлени Абдуллах БЕГИЙ УЛУ хазырлагъанды

Нюрлю сабийтикле «НЮРНИЮ» окъуйдула

АБДУЛЛАНЫ Исмайыл

САБИЙ ЖЫЛЛА

Сейир жылла, сабий жылла...
Кюзгю болуп кез аллымда.
Анам айтхан бешик жырла
Ма энтта да кзулагъымда.

Жубу киштик балачыкъны
Къаты кысып кучагъыма,
Жукълап къалгъан сабийлигим,
«Мур-мур» келе кзулагъыма...

Къонады шош эрттенликде
Къар хапучукъ, уча келип,
Жерни ол акъ этгенине
Къарайма мен, кучакъ керип.

Чабып чыкъдым жалан аякъ,
Къарын жырып кенг арбазны.
Манга къарап, сейирсинип
Турады тауугъу, къазы...

Къызардыла жыякъларым,
Буз болдула аякъларым,
Юшюдюле бармакъларым!
Сууукъса нек, жангы къарым?

РАХАЙЛАНЫ! Диана

НАСЫП ДЕГЕН НЕДИ?

Дунияда насып деген неди
Саулугъу болгъан инсаннга?
Насыпны бизге сабий береди,
Бала – дарман хар бир жаннга!

Сабийинги жангыз ышаргъаны, –
Саулай да алам багъасы,
Къолчукъларын булгъап ашыргъаны –
Ол аналыкъны саугъасы!

Хар атламчыгъы, хар жангы сёзю
Сейир татлыды жүрекке!
«Я Аллах, тиймесин аман кёзю», –
Къошама ингир сайын тилекге!

Бар сабийлени жашау жоллары
Болсун ариу, болсун жарыкъ!
Ол хыличи гитче къолчукълары
Болмасынла ачдан арыкъ!

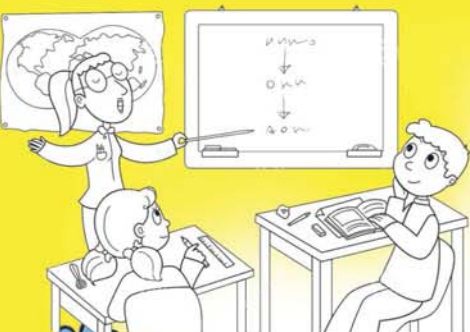
Сабийле анасыз къалмасынла,
Сынамасын жашау аланы.
Аналарыбыз жилямасынла
Ачы жазыу жоюп баланы.

Таулу миллетибиз а кёп болсун,
Жигит уланла туусунла!
Хар таулу арбаз сабийден толсун
Къызла намысны тутсунла!

САБИЙЛИК ДУНИЯСЫ

Дерсен чыгъаргъа къонгуроу къагъылады.

Устаз:

- Къозгъалмагъыз: ол манга къагъылады, - деп, жерине олтуруп, ишин бардырады.

Аслан, къарап туруп:

- Нек кетмейсиз сора? Кеч къаласыз! - дейди.

- Сен жазычу машинада жазаллыкъмыса? - деп сорады тенги Хыйсагъа.

- Жазаллыкъма.

Сора Хыйса, бир къагъытны алып, къызыл къарындаш бла «Жазычу машина» деп, ариу жазып бергенди.

- Соруума жауап бералмадың? Къыйын соруумуду? - деп сорады устаз.

- Угъай, соруу къыйын тыйюлдю. Жауабыды къыйыны.

- Не алсам сюесе туугъан къонюнге сау-гъагъа? - деп сорады атасы жашчыкъгъа.

- Дауурбас! - дейди жашчыгъы.

- Да, башымы къазан этерсе сора уа.

- Угъай, мен сен жукълагъан кезиуде къагъа турлукъма!

Жыйып жарашдыргъан -
ГАППОЛАНЫ Аминат

ЧУУ-ЧУУ-ЧУУ АЛА...

Чыкъдыла къауум атлы.

– Ненчауландыла?

– Алты.

– Мен ызларындан жетдим,
Ненча болдула?

– Жети!

– Ёчешеме, билсегиз:
Жетиден сора?..

– Сегиз!

– Сегизге да къошдугъуз,
Ненча болурла?

– Тогъуз.

– Аперим! Боллукъду ол –
Тогъузгъа бир къош да –

– Он!

Абдуллах БЕГИЙ УЛУ

?

=

+

+

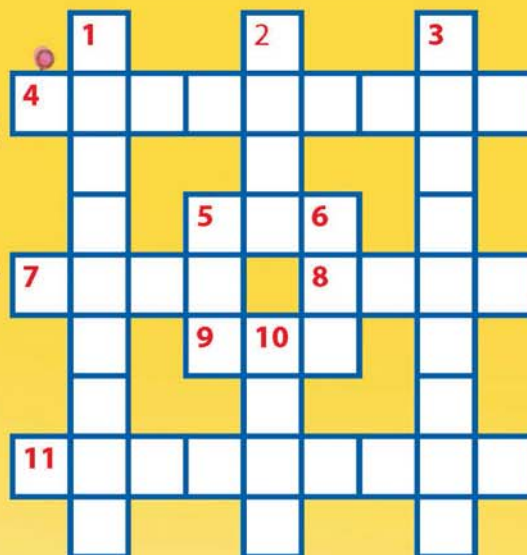

?

?

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 4. Аны к̄ашык̄сыз ашарла. 5. Ол журт ючюн жан да берилир. 7. Таулу таулуну атын билмесе, ол атын айтып с̄елешир. 8. Тешигинде тург̄ан жилинны не басмаз? 9. Неси алына келсе, жарлыны буруну к̄анар? 11. Жаз башында жер – титиреучю, к̄ек – ...

ЁРЕСИНЕ: 1. Аны сындырып ашарла. 2. К̄аллай с̄езледиле ата-бабаларыбызны ак̄ыл с̄езлери? 3. Ол юй жаныуарг̄а алай да айтадыла. 5. К̄учаг̄ы балаг̄а бешик. 6. Аллай с̄езге татлы жауап излеме. 10. Жауун алай уруп да жауады.

4-чю санында (2018) басмаланган СЁЗБЕРНИ ЖАУАБЫ

ЭНИНЕ: 2. Кукук. 4. Кака. 6. Элек. 8. Башил. 9. Кока. 11. Ичин. 14. Н̄егер.

ЁРЕСИНЕ: 1. Эки. 2. К̄ек. 3. К̄ёл. 4. Калак. 7. Келин. 10. Кюн. 12. Чыр. 13. Иги.

Жарашдырг̄ан Абуланы А.

Ежемесячный литературно-художественный журнал для детей «НЮР» («Свет») № 5–2018 г.

Выходит с января 1982 года
На балкарском языке

Учредитель:
Государственное казённое учреждение Кабардино-Балкарской Республики «КБР-Медиа»

И.о. главного редактора
А. А. САБАНЧИЕВА

Редколлегия:
А. БЕГНОВ
М. БЕШПАНОВ
Т. БИТТИРОВА
Ж. ГУЗЕВ
Ф. МАМАЕВА
А. МИШАЕВА
М. ОЛЬМЕЗОВ

Оформление
И. АККИЗОВОЙ

Компьютерный набор и вёрстка
А. БОЗНЕВОЙ

На первой странице фото
К. ТОЛГУРОВА

Свидетельство о регистрации ПИ № ТУ07 - 00124 от 11.01.2018 г.
Управление Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по КБР.

Подписано в печать
08.05. 2018 г.

Выход в свет

30.05. 2018 г.

Формат 60x90 1/8

Бумага мелованная

Гарнитура литературная

журнальная рубленая

Печать офсетная

Усл. кр.-отт. 8.

Усл. печ. л. 2.

Уч.-изд. л. 2,7.

Тираж 2050 экз.

Заказ № 180

Индекс 73908

Стоимость одного номера по подписке через ФГУП «Почта Россия» – 13,87 руб.; за 6 месяцев – 83,22 руб.

Адрес редакции: 360017, г. Нальчик, пр. Ленина, 5. Тел.: 42-37-27; 42-14-19. aripa.sabanchieva@mail.ru

Адрес издателя: 360017 г. Нальчик, пр. Ленина, 5. ГКУ «КБР-Медиа». Дом печати.

Отпечатано в типографии ООО «Тетраграф» 360000, КБР, г. Нальчик, пр. Ленина, 33

Отпечатано в полном соответствии с качеством предоставленного электронного оригинал-макета.

Мирзантланы Аминат.
МКОУ СОШ № 3

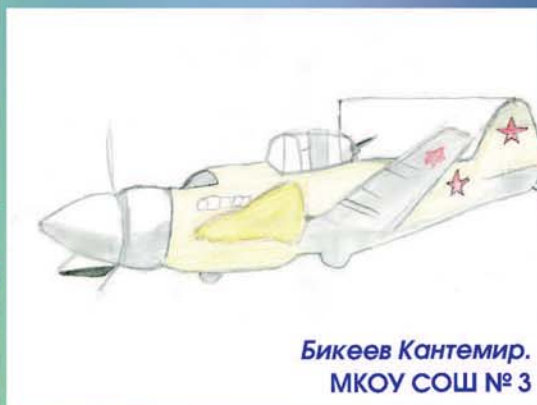
Бёзюланы Бэлла.
МКОУ СОШ № 3

Къадырланы Расул.
МКОУ СОШ № 3

Улбашланы Сабина.
МКОУ СОШ № 3

Бикеев Кантемир.
МКОУ СОШ № 3

Гузойланы Исмайл.
МКОУ СОШ № 3

